

Sygn. akt V ACa 113/20

POSTANOWIENIE

Dnia 16 kwietnia 2021 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący:	SSA Wiesława Namirska (spr.)
Sędziowie:	SA Aleksandra Janas
Protokolant:	SA Grzegorz Misina Diana Pantuchowicz

po rozpoznaniu w dniu 16 kwietnia 2021 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z wniosku D. P.

z udziałem M. P.

przy udziale Prokuratora Prokuratury Okręgowej w Gliwicach

o ubezwłasnowolnienie

na skutek apelacji uczestnika M. P.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Gliwicach

z dnia 10 stycznia 2020 r., sygn. akt I Ns 79/19

postanawia:

- zmienić zaskarżone postanowienie w punkcie 1 w ten sposób, że wniosek o ubezwłasnowolnienie oddalić;
- przyznać adwokatowi I. L. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Gliwicach kwotę 221,40 (dwieście dwadzieścia jeden 40/100) złotych, w tym 41,40 złotych podatku od towarów i usług, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej uczestniczce M. P. z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

SSA Aleksandra Janas	SSA Wiesława Namirska	SSA Grzegorz Misina
----------------------	-----------------------	---------------------

Sygn. akt V ACa 113/20

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni D. P. wniosła o częściowe ubezwłasnowolnienie jej córki M. P.. Podała, że jest matką uczestniczki, która jest upośledzona umysłowo w stopniu umiarkowanym. W ostatnim czasie nasiliły się u niej problemy związane z nierozumieniem realnej wartości pieniądza przejawiającym się w zawieraniu bez umiaru umów z sieciami telefonicznymi oferującymi bardzo drogie telefony i tablety. Uczestniczka jest podatna na sugestie, zaś postanowienie o ubezwłasnowolnieniu jest konieczne dla zabezpieczenia jej majątku, tj. 1/3 prawa własności mieszkania, oraz renty.

Uczestniczka postępowania M. P. w trakcie wysłuchania wskazała, że wie co to jest częściowe ubezwłasnowolnienie i nie zgadza się na nie, wniosła o oddalenie wniosku w całości.

Prokurator przychylił się do wniosku o częściowe ubezwłasnowolnienie uczestniczki (k.68).

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Okręgowy w Gliwicach ubezwłasnowolnił częściowo uczestniczkę postępowania M. P. urodzoną w dniu (...) w G., córkę Z. i D., zamieszkałą w Ł. przy ul. (...), z powodu zaburzeń psychicznych (pkt 1), przyznał od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Gliwicach adwokatowi I. L. kwotę 295,20 zł, w tym należny podatek VAT, tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej świadczonej uczestniczce z urzędu (pkt 2), odstąpił od obciążania wnioskodawczyni nieuiszczonymi kosztami sądowymi (pkt 3).

Postanowienie zostało wydane w oparciu o następujące ustalenia.

Uczestniczka postępowania M. P. urodziła się (...) w G., otrzymuje rentę w wysokości 669 zł na konto bankowe, do którego dostęp ma jej matka oraz zasiłek pielęgnacyjny. Znaczna część środków jest przeznaczana na opłacenie rachunków za telefon i internet (obecnie uczestniczka ma 3 telefony, wcześniej miała 5 telefonów i 2 tablety). Wnioskodawczyni przekazuje uczestniczce środki finansowe pochodzące z renty w wysokości 50 zł tygodniowo, a część środków przeznacza na opłaty. Obecnie uczestniczka nie jest zadłużona. Leczy się neurologicznie, psychiatrycznie. Ukończyła szkołę zawodową. Mieszka w B. u swojego przyjaciela, za mieszkanie nie płaci. Uczestniczka pracowała w wielu miejscach albowiem nigdy nie potrafiła utrzymać pracy przez dłuższy czas. Odbyla staż w herbaciarni, za który miała otrzymać 1.333 zł, wcześniej uczęszczała na płatny kurs, za który otrzymała 500 zł. Po ukończeniu stażu uczestniczka chce pracować w (...) lub (...).

Wskazał Sąd Okręgowy, że w toku postępowania uczestniczka była badana przez biegłych sądowych: psychiatrę i psychologa. Wyniki badań wskazują, że uczestniczka cierpi na obniżenie sprawności intelektualnej do poziomu upośledzenia umysłowego umiarkowanego stopnia oraz organiczne zaburzenia osobowości i zachowania w przebiegu padaczki. Stwierdzony u uczestniczki deficyt intelektualny nie znosi w stopniu całkowitym zdolności uczestniczki do rozumienia własnej sytuacji, zaburza natomiast – w połączeniu z deficytami psychoorganicznymi jej funkcjonowanie emocjonalne i społeczne – upośledzając adekwatną ocenę rzeczywistości, przekładając się na myślenie życzeniowe – opiniowana wymaga pomocy w tym zakresie, również w zakresie podejmowania istotnych prawnie decyzji życiowych. Uczestniczka nie przejawia krytycyzmu wobec własnych dysfunkcji, obniżona sprawność intelektualna uniemożliwia pełną autokontrolę sfery popędowej i wolicjonalnej, predysponując ją do zachowań impulsywnych. Badanie psychologiczne wykazało zaburzoną zdolność myślenia pojęciowego i abstrakcyjnego, niezdolność do przewidywania długotrwałych skutków podejmowanych działań. W ocenie biegłych uczestniczka wymaga pomocy w kierowaniu swoim postępowaniem i prowadzeniu spraw, nie jest w stanie czynić tego samodzielnie. Uczestniczka jest podatna na sugestie, wymaga leczenia psychiatrycznego ambulatoryjnego, powinna przyjmować środki na stałe. Uczestniczka nie jest w stanie wykonywać pracy przez dłuższy czas, nie jest w stanie utrzymać pracy.

Czyniąc ustalenia faktyczne Sąd Okręgowy wskazał dowody, w oparciu o które je poczynił i dokonał oceny przeprowadzonych dowodów.

W tak poczynionych ustaleniach zważył Sąd Okręgowy, że wniosek podlega uwzględnieniu.

Sąd Okręgowy dokonując analizy prawnej wskazał na brzmienie przepisu art. 16 § 1 k.c. i uznał, że uczestniczka nie potrafi należycie zadbać o swoje sprawy, potrzebna jest jej pomoc zarówno do dokonywania czynności prawnych, jak i faktycznych oraz wykonywania obowiązków społecznych. Wskazał, że uczestniczka jest osobą pełnoletnią,

upośledzoną umysłowo w stopniu umiarkowanym z organicznymi zaburzeniami osobowości i zachowania w przebiegu padaczki, wymaga leczenia psychiatrycznego ambulatoryjnego. W ocenie Sądu Okręgowego uczestniczka nie jest w stanie utrzymać się z własnej pracy, gdyż – jak oświadczyła – nie potrafi sama zarobić. Nie jest także w stanie kierować się racjonalnymi przesłankami szukając pracy, utrzymać pracy ani też przez dłuższy czas wykonywać pracę. Nie potrafi również ocenić sytuacji, niczego zaplanować a decyzje podejmuje nieświadomie. Jej samoocena jest zawyżona natomiast myślenie życzeniowe a decyzje mają charakter impulsywny. Jest podatna na sugestie osób trzecich. Wynika to z kumulacji dwóch poważnych chorób tj. wrodzonego deficytu intelektualnego oraz przebiegu padaczki. Zdaniem Sądu Okręgowego ubezwłasnowolnienie częściowe zdecydowanie przyczyni się to do poprawy sytuacji uczestniczki, obiektywnie nie będąc dla niej obciążeniem chociaż aktualnie nie odczuwa ona potrzeby pomocy twierdząc, że sama jest w stanie prowadzić swoje sprawy.

O kosztach zastępstwa procesowego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 14 ust.1 pkt 27 oraz § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r., w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

O kosztach orzeczono z mocy art. 520 w zw. z art. 102 i 13 § 2 k.p.c.

Apelację od postanowienia złożyła uczestniczka postępowania, zaskarżając je w całości, zarzuciła błąd w ustaleniach faktycznych przyjęty za podstawę orzekania poprzez uznanie, że tylko ubezwłasnowolnienie częściowe pozwała jej na prowadzenie swoich spraw w sposób rozmyślny i prawidłowy, choć z dotychczasowego życia uczestniczki wynika, że doskonale daje ona sobie radę w codziennych bieżących sprawach, nie podejmuje decyzji, które mogłyby jej zaszkodzić, a jedyną osobą, która próbuje przejąć decyzyjność w sprawach majątkowych jest matka uczestniczki, która nie dba o dobro pełnoletniej uczestniczki tylko faktycznie ją ubezwłasnowalnia.

Uczestniczka wniosła o zmianę zaskarżonego postanowienia i oddalenie wniosku o jej ubezwłasnowolnienie częściowe oraz o zasądzenie na rzecz pełnomocnika z urzędu kosztów nieopłaconej prawnej w postępowaniu apelacyjnym.

W odpowiedzi na apelację prokurator wniósł o jej oddalenie.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja okazała się uzasadniona.

Sąd Apelacyjny nie podziela stanowiska Sądu Okręgowego o zasadności wniosku o częściowe ubezwłasnowolnienie uczestniczki M. P..

Stosownie do art. 16 § 1 k.c. osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo między innymi z powodu choroby psychicznej, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Przepis ten określa dwie pozostające ze sobą w związku przesłanki ubezwłasnowolnienia częściowego, których ustalenie stanowi podstawę jego zastosowania. Pierwsza przesłanka jest związana z ustaleniem konkretnego rodzaju zaburzenia psychicznego, którym dotknięta jest dana osoba. Drugą przesłanką orzeczenia o częściowym ubezwłasnowolnieniu jest stwierdzenie, że osobie cierpiącej na ustalone zaburzenie psychiczne jest potrzebna pomoc do prowadzenia jej spraw.

Wymaga podkreślenia, że wykładnia przepisu musi art. 16 k.c. odbywać się w duchu art. 30 Konstytucji RP, który stanowi: przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych, a nadto winna uwzględniać międzynarodowy porządek prawny. Wśród tych ostatnich znajduje się przewidziane Konwencją o Prawach Osób Niepełnosprawnych prawo do poszanowania przyrodzonej godności i autonomii osoby niepełnosprawnej oraz prawo do należnego życia i włączenia w społeczeństwo (art. 3 lit. a oraz c i art. 19 Konwencji), a także wynikające z art. 8 EKPC prawo do poszanowania życia prywatnego. Ochrona oparta na tym przepisie odbywa się poprzez adresowany do władzy publicznej zakaz ingerencji w korzystanie z prawa do prywatności, a wyjątki od tej zasady zostały wyraźnie

określone. Należą do nich przypadki przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób (art. 8 ust. 2 EKPC). Żaden z wymienionych wypadków w rozpoznawanej sprawie nie zachodzi.

Ubezważnowolnienie, które z założenia ma stanowić pomoc niesioną przez państwo osobom niepełnosprawnym, w tym niepełnosprawnym intelektualnie, wiąże się z głęboką ingerencją w ich prawa zagwarantowane zarówno Konstytucją, jak i wiążącymi Rzeczpospolitą Polską umowami międzynarodowymi. Pozostawiając całą sferę decyzyjną w rękach ustanowionego przez sąd kuratora, znacząco ogranicza możliwość uczestniczenia osób niepełnosprawnych w obrocie oraz podejmowania, na równi z innymi osobami, wyborów odnoszących się do każdego aspektu ich funkcjonowania w życiu społecznym czy osobistym. Z tego względu nawet częściowe ubezważnowolnienie winno stanowić środek prawny stosowany wyłącznie wtedy, gdy zabezpieczenie w inny sposób nie jest możliwe. W konsekwencji, art. 30 Konstytucji RP oraz przepisy prawa międzynarodowego mające za przedmiot ochronę praw człowieka, doznają naruszenia w każdym wypadku orzeczenia ubezważnowolnienia, czy to całkowitego czy częściowego, które nie prowadzi do istotnej poprawy sytuacji prawnej lub faktycznej osoby, której ubezważnowolnienie dotyczy.

Wskazać należy, że pojęcie "prowadzenia spraw" w rozumieniu art. 16 § 1 k.c. jest w orzecznictwie rozumiane szeroko i obejmuje się nim czynności prawne i faktyczne, sprawy zarówno majątkowe, jak i osobiste. Zasadnicze znaczenie ma ustalenie przez sąd rzeczywiście istniejącego zakresu spraw wymagających decyzji i czynności danej osoby (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 maja 1972 r.). Konieczne jest wyjaśnienie, w jakich konkretnych sprawach osobie tej potrzebna jest pomoc. Innymi słowy, nie można poprzestać na ogólnym stwierdzeniu o potrzebie pomocy, gdyż nieodzowne jest określenie rzeczywistego i skonkretyzowanego jej zakresu. Orzeczenie o ubezważnowolnieniu częściowym winno być poprzedzone ustaleniem, w prowadzeniu jakich konkretnie spraw potrzebna jest pomoc osobie cierpiącej na chorobę psychiczną lub inne zaburzenia psychiczne (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 16 kwietnia 2010 r., sygn. akt IV CSK 470/09). Wymaga podkreślenia, że zgodnie z art. 554¹ § 1 k.p.c., postępowanie dowodowe powinno ustalić przede wszystkim stan zdrowia, sytuację osobistą, zawodową i majątkową takiej osoby, rodzaj spraw wymagających prowadzenia przez tę osobę oraz sposób zaspokajania przez nią potrzeb życiowych. Przepis ten określa zatem przedmiot postępowania dowodowego, zaliczając doń rodzaj spraw wymagających prowadzenia, co stanowi konieczny element ustalenia i oceny, czy i w jakich spośród nich potrzebne jest udzielenie danej osobie pomocy. Wymienione okoliczności są istotne dla oceny, czy ewentualne ubezważnowolnienie leży rzeczywiście w interesie tej osoby, a więc czy spełniona jest nadrzędna dyrektywa orzekania o ubezważnowolnieniu.

W rozpoznawanej sprawie niespornym było, że uczestniczka postępowania jest osobą pełnoletnią, upośledzoną umysłowo w stopniu umiarkowanym z organicznymi zaburzeniami osobowości i zachowania w przebiegu padaczki, wymaga leczenia psychiatrycznego ambulatoryjnego. Sąd Okręgowy błędnie jednak przyjął, że zachodzą wymienione w przepisie art. 16 § 1 k.c. przesłanki do ubezważnowolnienia częściowego, tj., że istnieje pewien zakres spraw wymagających wparcia innej osoby. Nie mogą stanowić samoistnej podstawy do orzeczenia częściowego ubezważnowolnienia uczestniczki obawy wnioskodawczyni o to, że narazi ona siebie, względnie swoich rodziców na jakieś konsekwencje finansowe. Uczestniczka niewątpliwie w pewnych kwestiach wymaga wsparcia, ale nie jest to tego rodzaju wsparcie, które musiałoby prowadzić do ubezważnowolnienia częściowego. Okoliczność, że uczestniczce zdarzało się w sposób niewłaściwy gospodarować swoimi finansami, że zachodzi ryzyko iż nie wystarczy jej środków na zaspokajanie potrzeb bytowych, jeśli będzie samodzielnie nimi gospodarować, to za mało do uwzględnienia wniosku o częściowe ubezważnowolnienie. Każdemu człowiekowi, nawet nieposiadającemu deficytów zdrowotnych zdarzają się zaburzenia w zakresie zakupów, co nie oznacza, że wymaga potrzeby osoby trzeciej. Nie można tracić z pola widzenia, iż kompulsywne zakupy kosmetyków czy innych produktów przez uczestniczkę było reakcją uczestniczki na fakt ograniczania jej wnioskodawczynią środków pieniężnych poprzez wydzielanie jej kwot maksymalnie po 50 zł tygodniowo. Reakcje uczestniczki, które nazwać można rozrzutnością o ile nie są usprawiedliwione o tyle nie można kwalifikować ich jako skutku schorzeń na jakie cierpi.

Sąd Apelacyjny uznał, że nie zachodzą podstawy do częściowego ubezwłasnowolnienia uczestniczki M. P.. Uczestniczka na ten moment nie wymaga pomocy kuratora w żadnych istotnych sprawach. Uczestniczka musi mieć jednak świadomość, że jeżeli sytuacja w przyszłości ulegnie zmianie, jeżeli zaprzestanie leczenia, wyda wszystkie swoje pieniądze i nie będzie w stanie zabezpieczyć swoich potrzeb, to wniosek o jej częściowe ubezwłasnowolnienie będzie mógł zostać złożony ponownie. Jeżeli uczestniczka chce się usamodzielnic i decydować sama o sobie musi zadbać w pierwszej kolejności o zabezpieczenie swoich potrzeb, a co za tym idzie, najpierw musi zabezpieczyć niezbędne środki na swoje utrzymanie, wyżywienie i leczenie. Uczestniczka musi zacząć ponosić odpowiedzialność za swoje decyzje. Rodzice nie mają obowiązku spłacania jej zobowiązań. Z samodzielnością wiąże się bowiem także obowiązek regulowania swoich zobowiązań. Uczestniczka swoim zachowaniem nie może doprowadzać do sytuacji, w których jej rodzice żyją w obawie przed szkodą majątkową na jaką może ich narazić.

Należy podkreślić, że zabezpieczeniu interesów majątkowych wnioskodawczyni, w tym udziału w prawie własności nieruchomości, służą inne instytucje prawa cywilnego, a nie wniosek o ubezwłasnowolnienie częściowe córki. Nie można bowiem opierać orzeczenia o ubezwłasnowolnieniu na potencjalnych ryzykach i zagrożeniach, czy obawie przed negatywnymi skutkami finansowymi związanymi z zakupami telefonów, tabletek, czy innych gadżetów. Stosowanie instytucji ubezwłasnowolnienia, jako prowadzącej do istotnego ograniczenia praw, w tym obywatelskich, chorego, musi następować w sposób ostrożny i wyważony, w sytuacji wyraźnej ku temu potrzeby, a nie, jak w rozpoznawanej sprawie, na podstawie ogólnikowych przesłanek i wniosków.

Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. oraz art. 16 k.c. postanowił jak w sentencji.

O kosztach zastępstwa procesowego Sąd Okręgowy orzekł na podstawie § 14 ust.1 pkt 27 w zw. z § 16 ust. 1 pkt 2 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 3 października 2016 r., w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu.

SSA Aleksandra Janas SSA Wiesława Namirska SSA Grzegorz Misina